

СУБСТАНТЫЎНЫЯ МЕТАФАРЫ Ё ВЕРШАХ УЛАДЗІМІРА ДУБОЎКІ

Грышан Л. М. (УА БДПУ імя М. Танка, Мінск)

Навуковы кіраўнік – А. С. Васілеўская, канд. філал. навук, дацэнт

Метафары з’яўляюцца выразнай адзнакай індывідуальнага стылю пісьменніка. Н. Д. Аруцюнава адзначае: «Поэтическое творчество того или иного автора нередко определяется через характерные для него метафоры, и поэты понимают и принимают такие определения. С чем связано тяготение поэзии к метафоре? С тем, прежде всего, что поэт отталкивается от обыденного взгляда на мир, он не мыслит в терминах широких классов» [1, с. 16]. Зразумець спецыфіку метафарычнага словаўжывання таго ці іншага аўтара – значыць зазірнуць у яго творчую майстэрню, зрабіць важны крок у разуменні глыбіннага сэнсу яго творчасці.

Лінгвістычная класіфікацыя метафар часцей за ўсё заснавана на прыналежнасці слова да пэўнай часткі мовы – назоўніка, прыметніка, дзеяслова, прыслоўя [2]. Адпаведна вылучаюцца іменныя (субстантыўныя і прыметнікавыя), дзеяслоўныя і прыслоўныя метафары.

Намі прааналізаваны метафары-назоўнікі ў вершах У. Дубоўкі (матэрыялам паслужылі творы, вывучэнне якіх прадугледжана школьнай праграмай па беларускай літаратуры). Трэба адзначыць дастаткова невялікую колькасць гэтых метафар (намі вылучана каля 25 адзінак, што складае каля 29 % ад агульнай колькасці прааналізаваных метафар).

Сярод субстантыўных метафар найбольшай прадуктыўнасцю вызначаюцца назоўнікі з залежным словам у форме роднага склону (генітыўныя канструкцыі), менш прадуктыўнымі з’яўляюцца ўласна субстантыўныя метафары, аднакампанентавыя паводле структуры [2]. Метафарызацыя назоўніка можа адбывацца і ў больш складаных канструкцыях, калі выразна выяўляецца семантычны сувязь паміж словамі, аднак непасрэднай граматычнай сувязі паміж кампанентамі няма: *Пальцы жоўтых кляновых лістоў мкнуцца восень схопіць за шыю*. Менавіта аднакампанентавыя метафарычныя канструкцыі пераважаюць у творах У. Дубоўкі, што звязана, магчыма, з асаблівасцямі мовы паэтычных твораў.

Далейшы падзел назоўнікавых метафар мы робім у залежнасці ад тыпаў пераносу. Найчасцей ў вершах паэта метафарызуюцца словы семантычнай сферы “Прыродныя аб’екты”: *вечер, знічка, арэхі* і інш. Выкарыстоўваюцца такія метафары ў розных творах з розным функцыянальным прызначэннем. Так, у вершы “О Беларусь, мая шыршына...” з пераносным значэннем ужываюцца назвы раслін і іх частак: *шыпшына, чарнобыль, пялёсткі*:

*О Беларусь, мая шыпшына,
зялёны ліст, чырвоны цвет!
У ветры дзікім не загінеш,
чарнобылем не зарасцеш.
Пялёткамі тваімі стану,
на дзіды сэрца накалю.*

Гэтыя метафары дапамагаюць пісьменніку перадаць любоў да радзімы, гатоўнасць ахвяраваць сваім жыццём, веру ў яе будучыню.

Словы *вечер* і сінанімічнае дыялектнае *пройма* ‘скразняк, скразны вечер’ ужываюцца з пераносным значэннем ‘варожая сіла’: *Ніколі пройма з дзікім ветрам не развіваць дзявочых кос.*

Індывідуальна-аўтарскае значэнне набываюць словы *арэхі* ‘зоркі’ і *знічка* ‘чалавек, якога забылі’ ў вершах “Пальцы жоўтых асенніх лістоў...” і “Кармазынам асмужаны”: *Месяц рваў арэхі з куста, раскідаў над сусветам арэхі; Шчыра жадаю – не быць табе знічкаю, каб і ўспамін да сябе ты не клікала...*

Нярэдка ў вершаваных творах У. Дубоўкі пераноснае значэнне набываюць словы семантычнай сферы “Прадмет”: *воўна, дзіды, кужаль* і інш. Так, значэнне роднай мовы ў жыцці нацыі паэт перадае праз ужыванне з пераносным значэннем назоўнікаў *уток* і *аснова*: *Родная мова, чудоўная мова! Ты нашых думак уток і аснова!*

Ужываюцца такія метафары і для стварэння пейзажу: *Яны ў воўне блакітнай ляглі...* У прыведзеным кантэксце слова *воўна* набывае індывідуальна-аўтарскае значэнне ‘неба’.

Трэцяя група слоў, якая найбольш часта набывае пераноснае значэнне ў вершах У. Дубоўкі, належыць да семантычнай сферы “Чалавек”, прычым назоўнікі называюць пераважна часткі цела чалавека: *вочы, пальцы, шыя* і інш. Як правіла, такія метафары ўжываюцца для адухаўлення аб’ектаў нежывой прыроды: *Пальцы жоўтых кляновых лістоў мкнуцца восень сханіць за шыю* (Пальцы жоўтых асенніх лістоў...); *Тваіх вачэй – пад колер сталі – праменне яснае люблю* (О Беларусь, мая шыпшына...).

Такім чынам, у вершах У. Дубоўкі ўжываюцца розныя па структуры і функцыі субстантыўныя метафары. Іх ужыванне цесна звязана з тэматыкай твора і яго ідэяй.

Літаратура

1. Арутюнова, Н. Д. Метафора и дискурс / Н. Д. Арутюнова // Теория метафоры : сб. ст. – М. : Прогресс, 1990. – С. 8–32.

2. Васілеўская, А. С. Функцыянальна-стылістычнае выкарыстанне лексічных вобразных сродкаў у мастацкай прозе : аўтарэф. ... канд. філал. навук: 10.02.01 / А. С. Васілеўская ; БДПУ. – Мінск, 2000. – 19 с.